

Вера ГУДАЦ
истраживач сарадник
Институт за историју
радничког покрета Србије
Немањина 24/II, Београд

ОПШТИ ПРЕГЛЕД РАЗВИТКА ЗЕМЉОРАДНИЧКОГ ЗАДРУГАРСТВА У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945-1953

АПСТРАКТ:

Овај чланак даје преглед основних форми земљорадничких задруга, које су у појединим периодима постојале у Југославији. Предмет рада обухвата и значај који су задруге имале са становишта владајуће политике, уз основне напомене о делатностима које су обављале и глобалне показатеље о њиховом бројчаном развоју. У њему је указано и на промене у аграрној политици које су се манифестовале у фаворизовању сељачких радних задруга у односу на друге задружне облике.

Земљорадничко задругарство¹ у појединим деловима Југославије има дугу традицију. Појава првих задруга на овом тлу, које ће се касније развити у снажан задружни покрет, углавном се везује за другу половину XIX века. Оне се раније или касније јављају у многим деловима земље у зависности од степена њихове развијености и доминантних производних односа. Разлике у својинским и производним односима у југословенским земљама нису се испољавале само у нијансама, већ су, условно говорећи, припадале рубовима различитих друштвено-економских формација. Историјске специфичности развитка појединих делова земље, неуједначености у достигнутом социјалним нивоима испољавале су се, поред осталог, и у постојању различитих аграрно-поседовних односа, од феудалних до облика релативно развијеног капитализма.²

1 Услед ограничености простора овај чланак не може да пружи анализу развитка земљорадничког задругарства у Југославији, па ни да детаљно сагледа карактер, организацију и функционисање задруга на овом подручју. Он омогућава само општи преглед задружних форми и упућује на правце и токове развитка задругарства у наведеном периоду.

2 Неуједначеност развитка појединих делова земље, поред осталог, резултирала је тиме да су у тренутку стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца биле осетне разлике у аграрно-

Прве земљорадничке задруге настајале су у условима продора капиталистичких односа на село и у пољопривреду. Последице продирања нових односа, све израженије раслојавање села и тежак материјални положај великог дела сељака било је погодно тло за популаризацију идеја задругарства и стварање разних облика задружног организовања и удруживања сељака. Задруге су представљале вид самопомоћи пре свега ситних робних произвођача у области производње, прераде производа, кредитирања итд.

У предратној Југославији, 1919. године покушало се са обједињавањем задругарства које се крајем XIX и почетком XX века развијало на овом тлу. Формално уједињење остварено је 1919 године оснивањем Главног задружног савеза Југославије. Организацијом Главног савеза није се много учинило, јер су задруге и даље биле подељене на мноштво мањих савеза, формираних на националној или верској основи. Непостојање јединствене правне регулативе о задругарству огледало се и у постојању 14 разних уредби и закона о задругама, које су на појединим подручјима Југославије важиле све до 1939. године, када је донет Закон о привредним задругама. У том периоду почео је до снажи задружни покрет и повећава се укупан број задруга.

У Југославији је 1938. године била 9551 пољопривредна задруга. Чланова — задругара било је 1,233.637. Пољопривредне задруге биле су уједињене у 35 савеза и састојале су се од 4909 кредитних задружних друштава, 1960 снабдевачких и 2677 производних задруга.³ Поједине задруге, иако регистроване, биле су неактивне, те је стварни број задруга које су функционисале био мањи. Наредне 1939. године, према подацима Статистичког годишњака Краљевине Југославије за 1940. годину, било је укупно 11.177 месних задруга.⁴

Општа карактеристика задружног покрета у овом периоду јесте да је, без обзира на велике економске, националне и културне разлике појединих делова Југославије, јачао на целокупној државној територији.

Након ослобођења, развитак задругарства усмераван је под окриљем Комунистичке партије Југославије. Настојања владајуће партије да каналише и утиче на развој задружног покрета у Југославији, кроз званичну државну политику, манифестовала су се пре свега у низу уредби и закона који су регулисали област задругарства. Поред тога, питања везана за ову проблематику била су међу централним темама идеолошко-теоријских разматрања партијских и државних лидера.

Придавање значајне улоге задругарству и удруживању огледало се већ и у тексту Закона о аграрној реформи и колонизацији којим се допуштала могућност груписања земље ради заједничке обраде. У току 1945. године основана је и Коми-

својинским односима. У Србији и Црној Гори доминантан је био ситан сељачки посед. У овим областима и поред постојања богатих сељака готово да није било великопоседа. Велепоседа капиталистичког типа било је у Војводини, Хрватској и Словенији. У овим крајевима, поред постојања ситног сељаштва било је и доста беземљаша. До тог времена феудални односи задржали су се у Босни и Херцеговини, Македонији, Санџаку и на Косову и Метохији, где је поред кметова било и слободних сељака. Др Сава Чукановић, „Село и сељаштво у аграрној политици Југославије”, Београд 1977, стр. 41-42.

3 Подаци су изнети на основу Извештаја Р. Бићанића о пољопривреди Југославије поднетог на Конференцији за кооперативне системе у европској пољопривреди, коју је организовао Британско удружење за развој науке, 16-17. IV 1943. у Лондону. Архив Председника Републике, КМЈ III-2-6/1.

4 У овај број урачунате су све постојеће задруге, дакле и оне којима активности везане за пољопривреду нису биле основна делатност.

сија за задругарство при Привредном савету ДФЈ. Такође, први послератни Устав предвидео је задружни сектор, задружну својину и државну помоћ задругама.⁵

Правци даљег развоја задругарства у Југославији били су каналисани настојањима владајуће политике да се разним облицима задружног организовања утиче на привредна збивања на селу, да се омогуће државне интервенције у производњи, снабдевању и расподели робе.

Партија је подстицала развитак задружних форми кроз обнављање и даљу реорганизацију већ постојећих задруга, али и стварање и постепено изградњу нових задружних облика. Основни значај задругарства огледао се у повезивању државног сектора и индивидуалних сеоских газдинстава. Очекивало се да ће путем задруга доћи до превазилажења аутаркичне производње, за сопствене потребе домаћинства, а такође да се помоћу њих прошири могућност уплитања и државног планирања у пољопривреди и онемогући или бар смањи неконтролисани и неплански развитак на селу. На тај начин, задругарство је фактички постајало један од инструмената владине политике.

Без обзира на одсуство потпуно прецизираног државног концепта о развитку задругарства, оваква оријентација задружног покрета огледала се и у тексту Основног закона о задругама.⁶

Доношење овог закона било је повод за сукобе у Народној скупштини ФНРЈ са представницима грађанске опозиције. Драгољуб Јовановић је у том законском предлогу уочавао губитак аутономије задругарства и онемогућавање његове независности у односу на управну власт.⁷

Основним законом о задругама оне су дефинисане као „добровољне економске организације радног народа.” Предвиђене државне интервенције односиле су се на материјалну помоћ, снабдевање задруга машинама и другим производним средствима, пружање повољних кредита и стручно оспособљавање задружних кадрова. У организационом погледу, земљорадничке задруге су, зависно од делатности које су обављале, удруживане у окружне и среске пословне савезе. У оквиру република, све задруге и пословни задружни савези били су учлањени у Главни задружни савез републике, као једини ревизиони савез на њеној територији. Основна установа целокупног задругарства на подручју Југославије био је Главни задружни савез ФНРЈ и у њега су били учлањени сви републички задружни савези.

Владајућа партија користила је задруге и за остварење политичких циљева. Наиме, реорганизацијом задругарства, а посебно променом структуре руководства задруга, Комунистичка партија лишавала је власти она лица за која је сметала да су реакционарна и највероватније против новог режима. Та настојања Партије била су потенцирана чињеницом да су у многим задругама велики утицај имали имућнији сељаци.⁸

⁵ Устав ФНРЈ из 1946. године, издање Службеног листа ФНРЈ, 1948. године.

⁶ Основни закон о задругама, Сл. лист ФНРЈ, 59/1946.

⁷ Нацрт основног закона о задругама поднет је у Народној скупштини ФНРЈ 16. јула 1946. Видети у „Прво редовно заседање Савезног већа и Већа народа 15. V – 20. VI 1946, стенографске белешке”, издање Народног скупштине ФНРЈ.

⁸ Као пример наводимо директиву Окружног комитета КП Србије Титово Ужице упућену свим комитетима и ћелијама у округу, где се наводи да „задруге све више постају бункер за разне шпекуланте из бивше Земљорадничке странке” и да у месним задругама није створено партијско руководство. А. Србије, ОК КПС Титово Ужице 1945-1947, К. 1, Директивна писма и упутства, 6. V 1945.

У периоду обнове у Југославији се јављају разноврсни облици земљорадничког задругарства, почев од оних који су већ постојали у Краљевини, а који су реорганизовани, па до уобличавања сељачких радних задруга. Најраспрострањенији и најмасовнији облик земљорадничког задругарства биле су набавно-продајне задруге. Оне су нарочито биле заступљене у Србији. Ангажоване су на расподелу индустријске робе на селу, прикупљању пољопривредних производа, а делимично и на обављању откупа.

Произвођачко-прерађивачке задруге по својој делатности нису значајније одступале од набавно-продајних, а основну разлику чинила је њихова уска оријентисаност на поједине области у пољопривреди (сточарство, воћарство, пчеларство итд.) По својој заступљености, знатно су заостајале за набавно-продајним задругама.

Посебно место у развоју задругарства добиле су сељачке радне задруге. Као организациони облик колективне обраде земље у којем су колективизирана средства за производњу, нормиране су државном регулативом и мада су до Другог пленума ЦК КПЈ мање потенциране и базиране на принципима добровољности приликом њиховог стварања, оне су по тој законодавној компоненти биле конститутивни елемент партијске и државне политике на селу.

На седници Политбироа ЦК КПЈ, одржаној 14. фебруара 1946. године, донета је одлука да Комисија за аграрну реформу и колонизацију донесе Упутства за оснивање и пословање сељачких радних задруга, а Министарство пољопривреде — Угледна правила за разне врсте ових задруга.⁹

Сељачке радне задруге представљале су производне задруге које су се суштински разликовале од других, по заједничкој обради земље, коју су, поред осталих производних средстава, њени чланови уносили у задругу и коју за извршен рок нису могли из ње отуђити. Постојало је више врста СРЗ,¹⁰ а разлике су се односиле на начине везивања земље у задругу и, с тим у вези, начине стицања добити у њој. Без обзира на њене конкретне облике, члановима је у приватном власништву остајала кућа за становање, окућница и ситни производни инвентар.

У том периоду оне нису биле значајније заступљене на југословенском селу.¹¹ Након ослобођења, радне задруге у Војводини формирали су претежно колониستي и сељаци који су добили земљу аграрном реформом, а од доношења петогодишњег плана оне се оснивају у нешто већем обиму.

Од 1947. године Партија је тежила организовању јединствене земљорадничке задруге општег типа. Следеће године, реорганизацијом набавно-продајне задруге, формиране су опште земљорадничке задруге. Оне су обједињавале делатности дотадашњих тзв. „нижих задружних облика”.¹² Задаци земљорадничких задруга општег типа били су пре свега у организовању и мобилизацији сељака за развијање разноврсних грана привредне делатности на селу, као што су набавно-продајни послови, кредитни послови, пружање помоћи у организовању производње на газдинствима задругара, организовање задружних економија, машинских станица, расадника, сточних фарми... Од њих се очекивало да организују задружну производњу на економијама, фармама итд.¹³

9 Архив Централног Комитета СКЈ, Записници са седница Политбироа ЦК СКЈ, III/14.

10 СРЗ је уобичајена скраћеница за сељачке радне задруге.

11 Крајем 1945. године регистрована је 31 СРЗ, 1946 — 454, 1947 — 779, а крајем 1948. године било је 1318 ових задруга. А. ЦК СКЈ, Комисија за село, XV 1/124, Развој сељачких радних задруга.

12 Мисли се на набавно-продајне, прерађивачко-потрошачке и кредитне задруге.

13 Видети: М. Петровић „Земљорадничко задругарство у Србији”, Токови револуције 1982-83, стр. 233-234.

Према подацима Комисије за село ЦК КПЈ, земљорадничких задруга општег типа било је 1945. године регистровано 5.041 са 493.800 чланова, 1946. године укупан број ових задруга повећао се на 8.011, а задругара на 1,807.798. Услед реорганизације, број задруга се наредне године смањио на 6.632, али се број задругара и даље повећавао и 1947. године износио је 2,535.408. Следеће године регистроване су 8.662 задруге општег типа са 3,127.464 чланова.¹⁴

Промене које су наступиле током 1948. године, у области размене између града и села, одражавале су се и на значај и улогу земљорадничких задруга општег типа. Рационирано снабдевање замењено је обезбеђеним снабдевањем, уведене су везане цене, а омогућена је и слободна продаја вишкова пољопривредних производа. У новом систему расподеле опште земљорадничке задруге имале су значајну улогу у области робног промета. Многе задруге имале су своје продавнице и у великим градовима, често удаљеним од њиховог седишта.

Програм КПЈ, који је први пут од ослобођења у процедуралном смислу децидирано означио програмске задатке и стратегију КПЈ, поставио је, у вези са задругарством, неколико конкретних задатака. Они су се односили на даље развијање земљорадничких задруга у свим њиховим облицима и машинских пољопривредних станица, повећање површине земљишта којим су располагале, финансијску помоћ државе с циљем да се набаве машине и инвестиције за изградњу задружних постројења, помоћ у агрономима и другој стручној радној снази и, коначно, придржавање принципа добровољности при ступању сељака у задруге.¹⁵ Ови програмски задаци представљали су потврду начела којима се тежило и пре V конгреса КПЈ.

До промена у аграрној политици ФНРЈ, а посебно у области задругарства, дошло је почетком 1949. године, након Другог пленума ЦК КПЈ. У том периоду, партијско и државно руководство земље покушало је да спроведе колективизацију пољопривреде у Југославији, путем сељачких радних задруга. Непосредан повод за нагле промене у аграрној политици био је сукоб са Совјетским Савезом и земљама чланицама Информбироа,¹⁶ а стварне узроке треба тражити у друштвеним и економским чиниоцима.

Настојања државног и партијског врха да се повећа пољопривредна производња била су условљена не само повећаном тражњом пољопривредних производа¹⁷ већ и отежаном економском ситуацијом погоршаном блокадом Југославије од стране земаља чланица Информбироа. У складу са идеолошким одређењима Комунистичке партије Југославије, излаз није тражен у економском снажењу индивидуалних сељака — напротив наставило се са његовим ограничавањем — већ у јачању социјалистичког сектора у пољопривреди. Уверење да ће обједињавање сеоских газдинстава и производних средстава омогућити рационалнију производњу и већу продуктивност, а тиме допринети и повећању укупне пољопривредне производње, резултирало је одлуком да се приступи убрзаном развоју сељачких радних задруга. С друге стране њихов обимнији развика омогућавао је проширивање државне контроле на село и у пољопривреди.

Основни принцип за који се партијско руководство декларативно залагало био је принцип добровољности приликом стварања СРЗ. Како је партијска држава

14 Архив Централног Комитета СКЈ, XV 1/124.

15 Програм КПЈ у: „V конгрес КПЈ, стенографске белешке“, стр. 884.

16 Поред осталог, Резолуцијом Информбироа критикована је и политика КПЈ на селу.

17 Повећана потражња пољопривредних производа била је условљена положајем пољопривреде као извора за финансирање индустријализације, додатним захтевима за извозом и променама у структури становништва.

била једини арбитар и имала потпуну контролу над локалним органима власти, полицијом и пропагандним апаратом, постојао је раскорак између онога што је прокламовала о овоме и остварених резултата. Период колективизације на селу показао је да је добровољност, као основни принцип стварања радних задруга остала само на нивоу декларативног, док су методи њеног спровођења обележили то време као период административне колективизације.¹⁸

Посебно брз развитак овог задружног облика забележен је током 1949. године — тада је основано око 5.000 нових СРЗ.¹⁹ Већ следеће године долази до стагнације у њиховом развоју, али се и даље повећавао укупан број радних задруга. Према подацима Статистичког годишњака за 1958. годину, који се односе на почетак године, бројчани развитак СРЗ кретао се на следећи начин: почетком 1949. године било је 1.318 СРЗ са 68.023 учлањена сеоска газдинства; 1950. године регистровано је 6.545 задруга са 342.485 газдинстава; 1951 било је 6.835 СРЗ са 404.038 сељачких домаћинстава; наредне године регистровано је 6.888 задруга и 408.615 газдинстава, а 1953 — 4.792 задруге и 331.500 сеоских газдинстава.

Поред пропагандних и агитационих активности које су пратиле кампању за оснивање радних задруга, методи њиховог стварања у пракси понекад су попримали најгрубље облике. Сељаци који нису желели да приступе у задруге често су били изложени разним економским притисцима: увећани откупни разрези, заплене имовине, незаконита опорезивања, искључивања из расподеле карата за куповину индустријске робе итд. Различити облици заплашивања сељака и психолошки притисци такође су пратили кампању за омасовљење сељачких радних задруга. У најдрастичнијим случајевима долазило је до хапшења и физичких малтретирања оних који су одбијали да приступе задругама или су желели да је напусте. Убрзано формирање СРЗ методима административне принуде компромитовало је идеје о заједничкој обради земље. Задругарство које је у својој основи нераскидиво повезано са принципом добровољности удруживања сељака, у овом периоду каналисано је политиком силе и административне принуде.

Резултати које су радне задруге оствариле за неколико година постојања били су поразни. Почетком педесетих година све више су се испољавале слабости и недостаци СРЗ, као и њихова немоћ да утичу на повећање пољопривредне производње. У условима нешто слободнијег деловања тржишта све више је до изражаја долазила њихова ограниченост, високи трошкови производње и ниска продуктивност. Оне нису биле у стању да својом производњом конкуришу приватном сектору на селу. Организационо интегрисање сељака при непромењеном начину производње није могло допринети на повећању пољопривредне продукције. Слаба механизација, недовољна примена агротехничких мера и уопште целокупан техничко-технолошки ниво развоја привреде био је објективно кочница већем напретку у пољопривредној производњи.²⁰ Лошим резултатима доприносили су и недисциплина и незаинтересованост задругара за рад у задругама, бирократизам итд.

До напуштања политике колективизације дошло је 1953. године, када је Уредбом о имовинским односима и реорганизацији СРЗ допуштено њихово расформирање.

У периоду колективизације села, земљорадничке задруге општег типа биле су практично у другом плану и поред тога што политичко руководство Партије

18 В. Гудац, „Прилог проучавању колективизације у пољопривреди Југославије”, Војноисторијски гласник, 1990/2.

19 Архив Централног Комитета СКЈ, Политбиро: Одлуке, директиве и упутства II-к.1/52.

20 В. Гудац, исто, стр. 252.

није одустајало од њиховог даљег развитка. Код органа власти и партијских кадрова постојала су два различита схватања у вези са значајем и улогом општинских земљорадничких задруга. Према једнима, није их требало даље стварати јер би то значило успоравање развитка социјалистичких односа на селу. Становиште других базирало се на фаворизовању ових задруга с циљем олакшавања производње и помоћи сељаштву, а запостављању задружног производног сектора. На Другом пленуму ЦК КПЈ, обе тенденције оцењене су као погрешне, а правац деловања партијских организација усмерен је на истовремено развијање општинских и сељачких радних задруга.²¹

Међутим, у пракси су се и даље јављала подељена схватања о улози општинских земљорадничких задруга, при чему је преовладао мишљење да су оне превазиђен задружни облик. Током 1949. и 1950. године, истовремено са снажнијим замахом колективизације, долази до запостављања општинских земљорадничких задруга.²² Њихов значај био је минимизиран, а тенденција запостављања и опадања посебно наглашена у оним селима која су имала сељачке радне задруге са великим бројем учлањених домаћинстава.

У таквим околностима целокупна делатност општинских земљорадничких задруга углавном се сводила на набавку и расподелу индустријских производа, а делимично су биле ангажоване и на откуп.

Немаран однос органа власти и партијских организација према општинским задругама омогућавао је и погодовао још израженијем испољавању слабости у њима. Многе су веома лоше пословале, што је једним делом била последица злоупотреба и малверзација које су чинили задружни кадрови, међу којима је било и чланова Партије.²³ Крађе и проневере, немаран однос према задружној имовини и имовини задружних савеза биле су општа појава.

Недемократичност у задругама огледала се, поред осталог, и у одређивању и смењивању њихових председника, без консултације и сагласности задругара.²⁴

На неповољно стање у којем су се задруге налазиле и на њихово слабо пословање утицали су и бројни други чиниоци, као што је било постојање дупле трговачке мреже на селу, високи режиски трошкови итд.

У сличној ситуацији налазиле су се и задружне економије. Развијене у оквирима земљорадничких задруга замишљене су као крупна, угледна добра на којима би се производња организовала на бази заједничког рада задругара.²⁵ Очекивало се да ће доприносити побољшању пољопривредне производње и бити прелазни облик у којем би се сељаштво припремало за сељачке радне задруге.

Земљиште којим су економије располагале претежно им је додељено од месних народних одбора, а сачињавали су га напуштена земља колониста, конфисковано земљиште, земља од утрина, а у једном мањем обиму уносили су је и сељаци.

С обзиром на то да је њихову основну улогу Партија видела у прилагођавању и припреми сељаштва за радне задруге, она је настојала да организацију рада у

21 Други пленум ЦК КПЈ, Седнице Централног Комитета КПЈ 1948-1952, Београд, 1985, стр. 27-28.

22 На дан 31. XII 1950. у Југославији су регистроване 8.004 земљорадничке задруге општег типа. А. ЦК СКЈ XV 1/113, Број задружних организација 31. XII 1950. године. Године 1948. на целокупној државној територији било је 8.662 задруге.

23 А. Србије, Комисија за село, к. 2, Извештај по питању задругарства ЦК-у КПЈ, 12. IV 1949.

24 А. ЦК СКЈ, Комисија за село, XV 1/112, Информација о неким нерешеним питањима земљорадничког задругарства општег типа 21. XII 1950.

25 Задружне економије оснивају се од почетка 1948. године.

њима базира на принципима рада СРЗ. Међутим многе задружне економије ради-
ле су на принципу предузећа, а на обради земље углавном је била ангажована
најамна радна снага.²⁶

Својим радом, локални органи власти и партијске организације нису били
довољно ангажовани у њиховом омасовљавању, што је делимично било и после-
дица схватања да су оне превазиђен облик. Партија је настојала да, тамо где су за
то постојали услови, задружне економије преведе на сељачке радне задруге.²⁷ У
току 1949. и 1950. године то је и учињено с једним бројем задружних економија.

Према оствареним резултатима, највећи број задружних економија био је дале-
ко од могућности унапређења пољопривредне производње. Многе од њих у
суштини представљале су само запуштене земљишне површине.²⁸

Карактеристике задружног покрета у Југославији у периоду од 1945. до 1953.
године базирале су се, с једне стране, на вредностима које је црпео из утемељених
традиција, а, са друге стране, физиономију задругарства одређивали су и услови
његовог развоја у социјалистичкој земљи. Оно је добијало специфична обележја
у односу на доминантне опште токове привредног развоја и преовлађујуће
друштвено-економске односе.

Комунистичка партија Југославије обликовала је организацију и делатности
задругарства сагласно стратегији целокупног привредног и друштвеног развоја.
У складу с тим, она је путем официјалне политике покушавала да га инструмен-
тализује као средство за остваривање својих циљева у пољопривреди и на селу.
Проблем који се за партијско и државно руководство константно појављивао од-
носио се на покушај интегрисања сељаштва, њихове производње и производних
средстава у социјалистичку пољопривреду. Поред осталог, задругарство је било
средство за остварење ових тежњи и прелазак сељака у нове односе.

И поред тога што је од ослобођења земље сељаштво низом административних
мера ограничавано у економском јачању на индивидуалном поседу, југословен-
ско руководство је ипак показивало извесну опрезност у односу на овај најброј-
нији друштвени слој, водећи рачуна да се бар делимично уздржава од директног
и пребрзог „настања” на њихове комаде земље. Међутим, у периоду колективизи-
зације села грубо је нарушена ова линија. Изникле као добровољне организације
за самопомоћ сељака, задруге се у периоду од 1949. до 1953. године претварају у
своју супротност. Опште земљорадничке задруге у том периоду биле су запостав-
љене, иако је увек постојао интерес сељака за њихово стварање.

Поразни економски, социјални па и политички резултати утицали су на
државни врх земље да напусти политику фаворизовања сељачких радних задру-
га.

26 А. ЦК СКЈ, Комисија за село, XV 1/79, Билтен број 4 Комисије за село ЦК КПЈ, 12. XI
1949. године.

27 А. Србије, Комисија за село, к. 1, Директива ЦК КПЈ о раду СРЗ, 20. XII 1949.

28 Мирјана Петровић, исто, стр. 265.

РЕЗИМЕ

Након ослобођења Југославије државно руководство донело је низ правних прописа којима је регулисано устројство и организација земљорадничких задруга. Владајуће политичке структуре усмеравале су облике и делатности задругарства сагласно стратегији целокупног привредног и друштвеног развика. Задруге су имале улогу инструмента владине политике.

У периоду обнове земље оснивани су разноврсни облици земљорадничког задругарства, а најзаступљеније биле су набавно-продајне задруге.

Измене у систему трговине 1948. године пратило је оснивање земљорадничких задруга општег типа. Највећи значај имале су у области робног промета.

Након Другог пленума ЦК КПЈ долази до промена у аграрној политици и до запостављања општих земљорадничких задруга. Колективизација пољопривреде (1949-1953) за државно руководство означавала је процес обједињавања сељачких поседа и њихове производње путем сељачких радних задруга. Њихово форсирано оснивање, методама административне принуде, посебно је било изражено у 1949. години.

SUMMARY

A General Overview of the Development of Farming Co-operatives in Yugoslavia 1945-1953

After the liberation of Yugoslavia, State leaders brought many legal regulations referring to the structure and organization of farmers co-operatives. Political authorities determined the forms and activities of the co-operatives in accordance to the economic and social strategy of development. The co-operatives played their part as one of the Government's instruments of policy.

In the period of restoration of the country diverse forms of farmers co-operatives were founded. The most numerous were purchasing-selling co-operatives.

Alternations of the marketing system in 1948 were followed by the founding of co-operatives of the „general” type. They had a great importance in trade.

After the 2nd plenary session of the Central Committee of the Yugoslav Communist Party, there were many changes in agrarian policy, and „general” co-operatives were neglected. Collectivization of agriculture (1949-1953) was for the State leaders a process of unification of peasant lands and their production by means of peasant producer co-operatives. They were imposed specially in 1949, by methods of administrative compulsion.